

کتاب نامه

قسمت یک

این مجموعه شامل موارد روبرو می باشد: پاورقی، بفوانیم بدانیم، مباحثه کنید، نمونه بیاورید، گفتگو کنید، تامل کنید، هم اندیشی کنید، تکمیل کنید، مقایسه کنید و...

درس اول: ذخیره دانشی

پاورقی صفحه ۷

۱- چرا علوم از نظر موضوع، متفاوت اند؟

وقتی درباره موضوعی، دانش علمی قابل توجهی فراهم می شود، علم ویژه ای شکل می گیرد. هر علمی درباره موضوعی خاص بحث می کند. از این رو، علوم از نظر موضوع متفاوت اند.

۲- یک مثال ذکر کنید که تفاوت علوم از منظر موضوع را نشان دهد؟

مثال طبیعت موضوع علوم فیزیکی و موجودات زنده موضوع علوم زیستی هستند.

۳- در اوایل قرن بیستم میلادی، چه دیدگاهی در مورد علم شکل گرفت؟

در اوایل قرن بیستم میلادی عده ای در جهان غرب پیدا شدند که به جای موضوع بر روش علوم تأکید کردند. آنها روش تجربی را تنها روش کسب علم دانستند و گفتند که همه علوم باید از یک روش یعنی روش تجربی استفاده کنند. آنها با این گفته به تدریج به این برداشت دامن زدند که فقط علم تجربی علم است. آنان سایر علوم مانند فلسفه، اخلاق و علوم دینی را غیرعلمی دانستند و علوم انسانی و اجتماعی را فقط در صورتی که از روش تجربی استفاده کنند، علم تلقی کردند.

۴- دیدگاه «فقط علم تجربی، علم است» از چه زمانی با چالش رو به رو شد؟

نیمه دوم قرن بیستم

۵- یک علم مثال بزنید که دیدگاه «فقط علم تجربی، علم است» در برابر آن با چالش رو به رو می

شود؟

علم ریاضی

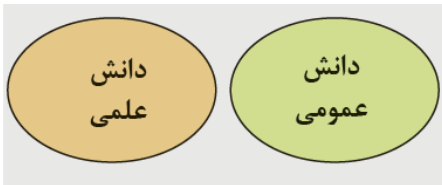

۶- چرا علم ریاضی در مواجهه با دیدگاه «فقط علوم تجربی علم است» دچار چالش می شود؟ یک مثال ذکر کنید.

زیرا ریاضی، علمی فراتر از مشاهده و تجربه است. اگر تجربه ما بر خلاف اصول اولیه آن باشد، ما تجربه خودمان را نادرست می دانیم نه آنچه علم ریاضی می گوید؛ مثال اگر هزار نفر بیایند و ۵۱۰ گردو را در کنار ۳۲۰ گردو بشمارند و مجموع این گردوها را ۸۳۱ گردو اعلام کنند، ما نظر همه آنها را نادرست می دانیم و ۸۳۰ را نتیجه درست شمارش می دانیم. یا اگر هزار نفر با نقاله، زوایای داخلی مثلثی را اندازه بگیرند و مجموع زوایا را ۱۷۹ درجه اعلام کنند، نظر همه آنها را خطا می دانیم.

مباحثه کنید صفحه ۸

۱- تصویر زیر چه دیدگاهی در مورد رابطه دانش عمومی و علمی بیان می کند؟

✓ تفاوت دانش علمی با دانش عمومی در روش آنهاست.

✓ دانش علمی تنها از راه حس و تجربه و به صورت نظام مند به دست

می آید.

✓ دانش عمومی، دانش حاصل از زندگی افراد است که از راه جامعه پذیری و فرهنگ پذیری به دست می

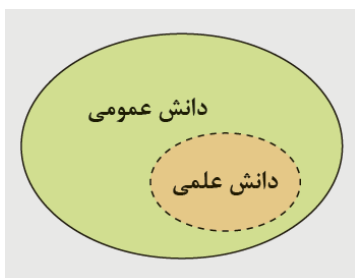
آید.

✓ دانش علمی (تجربی) راه کشف واقعیت و تنها دانش معتبر است.

✓ دانش عمومی در مقابل دانش علمی از ارزش ناچیزی برخوردار است.

✓ دانش علمی برای حفظ هویت خود باید از ورود دانش عمومی به قلمرو علم جلوگیری کند.

۲- تصویر زیر چه دیدگاهی در مورد رابطه دانش عمومی و علمی بیان می کند؟

✓ این تفکیک را که دانش علمی، راه کشف واقعیت و دانش عمومی، دانش

حاصل از زندگی است انکار می کند.

✓ همه دانش ها را دانش حاصل از زندگی می داند.

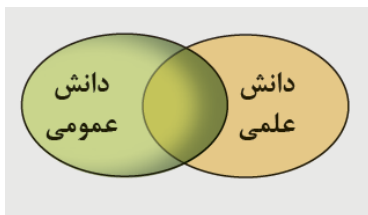
✓ دانش ها نه کشف و بازخوانی واقعیت بلکه بازسازی واقعیت هستند که انسان ها برای سامان دادن به زندگی خود تولید می کنند.

✓ برتری دانش تجربی بر دانش حاصل از زندگی را بی اعتبار می داند.

✓ دانش عمومی را پایه و اساس هرگونه دانشی از جمله دانش تجربی می داند.

✓ در برخی از نحله های این دیدگاه، مرز دانش علمی و دانش عمومی فرو می پاشد.

۳- تصویر زیر چه دیدگاهی در مورد رابطه دانش عمومی و علمی بیان می کند؟

✓ دانش علمی به دانش تجربی محدود نمی شود بلکه دانش های فراتجربی

مانند دانش های عقلانی و وحیانی را نیز شامل می شود که هر کدام ملاک

سنجش و اعتباریابی خاص خود را دارد.

✓ دانش عمومی نیز دانش غیر موثق و نامعتبر نیست، بلکه کم و بیش در آن دانش های حقیقی و صحیح نیز وجود دارد.

✓ دانش علمی به دلیل امکان اعتباریابی، نسبت به دانش عمومی از اعتبار بیشتری برخوردار است.

✓ دانش علمی ضمن ریشه داشتن در دانش عمومی، امکان انتقاد از دانش عمومی و تصحیح آن را دارد.

✓ دانش عمومی و دانش علمی رابطه متقابل دارند. بر یکدیگر اثر گذاشته و از هم اثر می پذیرند و به مرور متناسب می شوند.

✓ هر دانش علمی، با هر دانش عمومی سازگار نیست.

درس دوم: علوم اجتماعی

بخوانیم و بدانیم صفحه ۱۲

۱- موضوع علوم طبیعی چیست؟ مثال بزنید.

علوم طبیعی، قوانین طبیعت و پدیده های طبیعی را شناسایی می کند؛ مثلاً زیست شناسی درباره موجودات زنده بحث می کند و موجودات زنده را دارای ویژگی هایی مانند حرکت، تغذیه و رشد می داند.

۲- موضوع علوم انسانی و اجتماعی چیست؟ مثال بزنید.

موضوع علوم انسانی و اجتماعی نیز کنش های آدمیان و پیامدهای آن هستند. این علوم، قوانین مربوط به کنش های آدمیان را مطالعه می کنند؛ مثلاً اقتصاد به کنش های اقتصادی همچون تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات می پردازد؛

۲- موضوع فلسفه چیست؟ مثال بزنید.

موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی پردازد بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می کند. این قوانین شامل همه موجودات می شود و مخصوص موجودات طبیعی یا انسانی و اجتماعی نیست؛ مانند قانون علیت.

۴- قانون علیت را توضیح دهید.

قانون علیت می گوید هر پدیده طبیعی، انسانی و اجتماعی علتی دارد و خود به خود، اتفاقی در جهان رخ نمی دهد. بنابراین فلسفه نه جزء علوم طبیعی است و نه جزء علوم انسانی و اجتماعی؛ بلکه خود دانشی مستقل است.

نمونه بیاورید صفحه ۱۲

علوم		
اجتماعی	انسانی	طبیعی
مردم شناسی - تاریخ	اخلاق - روان شناسی	شیمی - فیزیک

گفت و گو کنید صفحه ۱۵

پیامد مساله اول: درک ناقص از حوزه مدیریتی خود، برنامه ریزی ناسازگار با نیازهای کشور در آن حوزه، هدر رفتن منابع، عدم تحقق اهداف، تاثیر منفی بر نخبگان دانش آموخته علوم انسانی

پیامد مساله دوم: از دست رفتن قوه ابتکار و خلاقیت، تاثیر منفی بر سلامت روانی و اجتماعی، ایجاد مسایل اجتماعی جدید، اتلاف سرمایه های انسانی

تامل کنید صفحه ۱۷

ملاک دیگر برای مقایسه رشته های علمی: معیار فایده مندی رشته جامعه شناسی:

فایده: شناخت عمیق کنش ها و ساختارهای اجتماعی، درک مسایل اجتماعی و ارایه راه حل، ارزیابی برنامه های کشور در حوزه اجتماعی، کمک به توسعه کشور در ابعاد فرهنگی - اجتماعی و...

توانایی و مهارت ها: توانایی تحلیل نظری، تسلط بر روش های پژوهش کمی، کیفی و ترکیبی، بینش جامعه شناختی و...

درس سوم: نظم اجتماعی

هم اندیشی کنید صفحه ۲۲

- الف)** قانون گریزی یکی از مسایل اجتماعی جامعه ایران است که در سطوح مختلف (نظام های اجتماعی - کنش اجتماعی افراد) وجود دارد. برخی عوامل موثر بر مساله قانون گریزی عبارت اند از:
- ✓ ضعف فرایند جامعه پذیری در آموزش قانون گرایی به عنوان یک ارزش اجتماعی (مرحله تبلیغ و اقناع)
 - ✓ ضعف در فرایند کنترل اجتماعی (نظارت و مجازات)
 - ✓ عدم هماهنگی برخی قوانین موجود با نیازهای جامعه
 - ✓ فقدان یا کمبود قانون در برخی حوزه ها
 - ✓ ناهماهنگی سازمان ها در اجرای قانون (اختلال کارکردی)

نکته: قانون به معنای مجموعه قواعد رسمی و مکتوب در یک کشور که دارای ضمانت اجرا از سوی نظام سیاسی است و نقض آن با مجازات مشخص همراه است و باید برای همه افراد جامعه به شکل یکسان اجرا شود. قانون در این معنا، پدیده ای جدید و مربوط به دوران مدرن است. لذا تمام جوامعی که قانون و سیستم قضایی جدید را الگوبرداری کردند با مساله قانون گریزی یا چالش هایی در نهادینه کردن قانون مواجه هستند

ب) قواعد غیررسمی، آن دسته از هنجارهای اجتماعی هستند که در قالب آداب اجتماعی، عرف، سنت، رسوم اجتماعی، مناسک و ... نمودار شوند. مثلا رعایت آداب معاشرت و...

گفت و گو کنید صفحه ۲۵

میزان بیکاری و عوامل نام برده شده در فعالیت مانند میزان مهارت دانش آموختگان، رکود اقتصادی و ... قابل اندازه گیری هستند. در نتیجه می توان ارتباط آن ها را با روش های کمی و آماری مورد مطالعه قرار داد. اگر حالت های زیر را فرض بگیریم می توانیم ادعا کنیم بین پدیده ها هم تغییری وجود دارد. به طور مثال:

با کاهش رکود اقتصادی، میزان بیکاری کاهش یابد. با افزایش واردات بی رویه، میزان بیکاری افزایش یابد.

با افزایش میزان دانش و مهارت دانش آموختگان، میزان بیکاری کاهش یابد .

نکته: هم تغییری به معنای همبستگی بین پدیده های اجتماعی است. به طور مثال اگر دو متغیر اجتماعی با هم افزایش یابند یا با هم کاهش یابند (همبستگی مستقیم) یا با افزایش یکی، دیگری کاهش یابد (همبستگی معکوس) می توان از هم تغییری صحبت کرد.

بخوانیم و بدانیم صفحه ۲۸

۱- آیا جامعه و نظم اجتماعی را می توان به موجود زنده تشبیه کرد؟

جامعه و نظم اجتماعی را می توان به موجود زنده تشبیه کرد ولی باید به این نکته توجه داشت که جامعه یک موجود زنده نیست بلکه شبیه یک موجود زنده است. برخی رویکردهای جامعه شناسی به تفاوت این دو عبارت توجه کافی نداشته اند.

۲- چگونه می توان جامعه را با انسان مقایسه کرد؟

جامعه را می توان با انسان مقایسه کرد. عده ای جامعه را با بدن انسان مقایسه می کنند و عده ای دیگر جامعه را با روح انسان مقایسه می کنند. البته همان طور که انسان بدن و روح دارد جامعه هم بیرون و درونی دارد.

۳- جامعه شناسی تبیینی، جامعه و نظم اجتماعی را چگونه تبیین می کند؟

جامعه شناسی تبیینی جامعه و نظم اجتماعی را براساس مناسبات بیرونی توضیح می دهد و این روابط و مناسبات را مبتنی بر قرارداد، ترس و اجبار می داند . افراد جامعه براساس نوعی قرارداد، قواعد و مقرراتی را می پذیرند . این قواعد، علاوه بر اینکه نفع افراد جامعه را تأمین می کنند، از آنها در برابر گزندها و آسیب ها نیز محافظت می نمایند.

۴- جوامعی که نظم اجتماعی را بر مبنای مناسبات بیرونی تنظیم می کنند، دچار چه پیامدهایی

می شوند؟

این جوامع شاید با تطبیع و تهدید و اجبار قادر باشند پیش بینی رفتارها را تضمین کنند، اما در جلب مشارکت و همکاری افراد براساس میل، رضایت و رغبت موفق عمل نمی کنند. از این رو، هر روز باید بر حجم قواعد و قوانین نظارتی، نیروها و ابزارهای کنترل کننده خود، بیفزایند.

تامل کنید صفحه ۳۰

الف) تفاوت جامعه (پدیده های اجتماعی) و جهان طبیعی (موجودات طبیعی)

✓ پدیده های اجتماعی در جامعه از طریق کنش اجتماعی انسان ها به وجود آمده اند. اما جهان طبیعی، توسط موجودات طبیعی پدید نیامده است.

✓ در جامعه انسانی، پدیده های اجتماعی معنادار هستند اما موجودات طبیعی معنادار نیستند.

✓ در جامعه انسانی، قواعد اجتماعی توسط انسان دچار تحول و تغییر می شوند اما قوانین جهان طبیعی؛ جهانی و ثابت هستند و تغییر نمی یابد.

✓ جوامع انسانی بر خلاف جهان طبیعی از تنوع و تفاوت زیاد برخوردار هستند نظیر وجود فرهنگ های مختلف.

✓ نظم موجود در جوامع انسانی اعتباری است اما نظم جهان طبیعی، تکوینی است.

ب) خیر. روش های علوم طبیعی که محدود به روش حسی و تجربی است نمی تواند تمام ابعاد کنش اجتماعی انسان را مورد توجه قرار دهد.

پ) بله. برای توضیح تفاوت های جامعه انسانی و موجودات طبیعی به رویکردهای دیگر مانند جامعه شناسی تفسیری و .. نیاز است. مطالعه پدیده های اجتماعی با روش های تحقیق متعدد (کمی و کیفی) به شناخت جامع تری می انجامد.

درس چهارم: کنش اجتماعی

تکمیل کنید صفحه ۳۶

این داستان با این عبارت به پایان می رسد «هر سد و مانعی می تواند یک شانس برای تغییر زندگی انسان باشد با توجه به اینکه، کتاب پایان داستان را باز گذاشته است، دانش آموزان می توانند نتیجه و برداشت خود را بنویسند.

مقایسه کنید صفحه ۴۰

انسان به مثابه شی: در روابط اجتماعی، منفعل، تابع و مطیع است. قدرت ایجاد تغییر یا اعتراض ندارد. خود را با شرایط سازگار می کند. قادر به ایجاد خالقیت، نوآوری و انعطاف نیست.

انسان به مثابه آگاهی و معنا: در روابط اجتماعی فعالانه حضور دارد و مشارکت می کند. هنگامی که شرایط را نامساعد ببیند، دست به تغییر می زند. مفاهیم و معانی جدید خلق می کند.

درس پنجم: معنای زندگی

بخواینم و بدانیم صفحه ۴۶ و ۴۷

۱- علت پیچیدگی کنش های انسانی چیست؟

بخشی از پیچیدگی های کنش انسانی به سبب وابستگی این کنش ها به ویژگی های فردی، مانند توانایی های ذهنی، عاطفی، جسمانی و همچنین ویژگی های اجتماعی فرهنگی مانند تنوع فرهنگ ها، خرده فرهنگ ها و موقعیت اجتماعی است.

۲- آیا تأکید بر پیچیدگی کنش ها و پدیده های اجتماعی و تنوع معانی آنها به این معناست که

جوامع انسانی هیچ شباهت و اشتراکی ندارند؟

خیر. انسان ها همچنان که دارای تفاوت های فردی و اجتماعی بسیاری هستند، مشابهت های فراوانی نیز دارند؛ مثال همه انسان ها دارای نیازهای طبیعی و غریزی مشابهی هستند؛ از این رو برای تأمین غذا و سرپناه تلاش می کنند، تشکیل خانواده می دهند و...

همچنین ویژگی های متعالی مانند میل به جاودانگی، کمال جویی، سعادت طلبی، گرایش به زیبایی، تنفر از ظلم، علاقه به کشف حقیقت مورد توجه همه انسان هاست.

۳- لازمه شناخت پدیده های اجتماعی چیست؟

شناخت صحیح و توأمان تفاوت های فردی و اجتماعی و وجوه مشترک انسان است.

گفت و گو کنید صفحه ۴۷ و ۴۸

بر مبنای وصیت نامه سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی در صفحه ۴۷ کتاب : شوق به حیات جاودانه، دست یافتن به معنای متعالی انسان، دیدار محبوب از ویژگی های اساسی نگاه شهید می باشد.

نمونه بیاورید صفحه ۵۲

✓ در فرهنگ ایرانی اگر یک فرد، مقداری غذا در بشقاب قرار دهد و برای همسایه خود ببرد. هنگام پس دادن ظرف؛ در آن مقداری غذا قرار می دهند و ظرف را به صاحب آن تحویل می دهند و این کار نشانه احترام و تشکر است.

✓ در فرهنگ ژاپن، هورت کشیدن هنگام خوردن سوپ در مقابل میزبان، نشانه خوشمزه بودن غذا برای مهمان و احترام به میزبان است اما در فرهنگ ایرانی این عمل نشانه بی احترامی است.

